

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

ГЛАС

Библиотека "СРБОЉУБ МИТИЋ"

О СРК 02
МИЛИЋЕВИЋ МИЛАН Ђ.
Народна библиотека

000035237

Мало прометеје

COBISS 0

V

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

у

БЕОГРАДУ

ПАПИСАО

М. Ђ. МИЛИЋЕВИЋ

БЕОГРАД

У краљ.-српској државној штампарији

1888

35232

COBISS

COBISS

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

ГЛАС

V

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

у

БЕОГРАДУ

НАПИСАНО

М. Ђ. МИЛИЋЕВИЋ

БЕОГРАД

У краљ.-српској државној штампарији

1888

35232

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

(Говорено у свечаној седници Српске Краљевске Академије
2 фебруара 1888).

ПРИСТУП

Господине председниче,

По тумачењу члана 14 закона о Српској Краљевској Академији, дужан је сваки Академик, на свечаном скупу, прочитати какву своју расправу из области оне Академије за коју је изабран, или изложити какво своје уметничко дело.

Ближе одредбе нема о тој расправи; а по разговорима који су се о тој ствари често водили међу академицима, излази да је избор предмета за беседу у овакој прилици са свим остављен самом беседнику.

Охрабрен таким мишљењем о праву избора предмета, а држећи и овде, као свуда довде, да је Србину и дужност и добит осветљавати сваки кутић своје отаџбине, сваку народну тековину или установу, ја сам одabrao да данас говорим о предмету који се од нас не одмиче ни даљином, ни давнином; који носи име смерно, али прилаже велики принос у целокупну суму просвете у нашега народа; наумио сам да говорим о Народној Библиотеци, о њезину постању, њезину растењу, и о њезину данашњем стању....

А и један законски разлог склонио ме је да баш тај завод узмем за предмет својему данашњему говору. На име, члан 7 закона о Српској Краљевској Академији вели:

„Народна Библиотека и Музеј придају се Српској Краљевској Академији. Према томе, право и дужност досадашњег надзорног одбора за Библиотеку и Музеј престају, и прелазе на Председништво Академије.“

Господине Председниче!

По смислу тога закона, са свим је у реду да Вама и друговима својима дам извештај о заводу којим управљам, а, надам се, не ће бити без интереса ни за друге слушаоце да чују како је постала, како је расла, и у какву је стању данас ова благајница умне светlostи којој равне као да нема другде у свему нашему народу.

обавештења у разним питањима која су му долазила на расправљање.

На тај начин, кроз неколико година, у сваком министарству, прибрала се је, где већа а где мања, количина књига које је, обично, под својим кључем, држао начелник одељења, који је био старешина канцеларије.

Број тих књига био је понајвећи у министарству просвете, јер је, осем куповине, увећаван и по-клонима који су долазили од разних родољубаца и пријатеља народне просвете.

Најпосле, број је тих књига нарастао толико да је настала прека потреба да се редовно попишу, да се нумеришу, и уреде: како би се лакше могла наћи она која кад затреба, и како би се могло пазити да се редовно враћају књиге које се узимају у наруч; јер су, дотле, многе узимане на читање, а ретке су враћане на место с кога су узете.

Такво стање затекла је година 1844.

II

Почеци уређивања Библиотеке

Године 1844, вратио се је из Немачке, с наука, г. Милован Спасић и, 13 априла, добио је службу у попечитељству просвете, с 300 талира плате, која му се је давала из плате столоначелничке, јер је столоначелничко место било празно у то време.

Овом новом чиновнику буде наређено да оне књиге уреди, свеску са свеском састави, и да их све попише И г. Спасић је те књиге пописао, и уредио како је знао и умео. Свршивши тај посао, поднео је попечитељству просвете, 21 фебруара 1845, извештај о оном што је урадио.

Извештај тај драгоцен је по многом којечем. Из њега дознајемо колика је била наша Народна Библиотека месеца фебруара 1845; из њега видимо како је ондашњи млађи нараштај жудео за заводима који су, у других напредних народа, жива врела науци и просвети и, најпосле, по њему познајемо колико се разликује данашње наше писање од писања ондашњега, и колико је наш књижевни језик напредовао

за ових четрдесет година које нас растављају од онога доба.

Ево тога извештаја¹ од речи до речи:

«Високославному Попечитељству Просвештенија!

«Препокорно извјестије Милована Спасића о књижници високославнога попечитељства просвештенија.»

«Као што тело човеческо не може на један пут за свагда своје потребе задовољити, и непрестано рану и неговање потребује да своје сile и моћ пита, крепи, и развија: тако и ум, који човека над свим осталим Божјим створењама узвишава, неопходно потребује поткрепљавање и запајање. Ово последње тим нужнијим и важнијим постаје, што се телесна природа човека поне за магновеније, или кратко време, наситити и задовољити може, а умна довека никако, и што је прво својствено и осталим створењама, а последње само човеку. Највећа пак важност умне и душевне хране у том се состоји, што се ова за никакво на свету богаство купити не може, и што је у бесконечност крај свој спустила.

«Ум је човечески, борећи се с великим теготама у прибављању душевне и умне хране, тражио себи неку помоћ и олакшање, и изнашавши најпре знаке, којима ће речи говора означити, за овим на шта ће их сходно и удесно ставити, на послетку и величествено пронађење печатњу, тако је се здраво помогао и успео, да помоћу овог откривења, код куће седећи, најудаљеније народе и њину вештину познати и себи је присвојити може; као и то, плодове свога ума и најдоцнијем потомству оставити. Овај је корак Богу

¹ Препис овога извештаја нашли смо, са свим случајно, у Народној Библиотеци међу хартијама с којима му нема никакве везе.

подобног створења човечество на прави и преузвишени степен његов подигнуло, и само овом човечеству за свој високи степен данашњег просвештења благодарити има.

«Срећни, и на вишем степену просвештења стојећи народи, почели су још пре откровења књигопечатње све паметодостојне ствари и умна дела људства, па ма се у чем било состојала скупљати, и као сваку светињу хранити; но ово је врло ограничено било, и донде остали морало, док се художество печатње открило, и по свету распострло није. Али за овим сабирање умних и паметодостојних дела са свим други вид узме, и данас је до тога степена дошло, да сви народи и државе, а и поједини градови и људи између себе соревнују: који ће већу збирку умних дела и вештине човечства имати. — Да и сам вечни живот народа, то јест, историја на овим најпостојањије и најтврђе основоположење своје просвете и суштства налази.

«Ово је отуда постало, што су народи и државе увиделе, да се само овим путем умна и преполезна дела свих и најмудријих људи присвојити могу, средством којих да свој ум крепе, подрањују и усавршенствују. У смотрењу пак историје добива се, што се само они народи и државе просвештеним назвати могу, које мудрост и вештину свих народа и јединствених људи уважавати, од ње се ползовати, и као сваку светињу чувати знаду.

«Ово имајући у виду, и наше је отечествољубиво правитељство на подизање књижнице тим више жертве приносити почело, што је увидело да се ни најумнији људи, средства књига лишени, у никаквој струки науке усовршенствовати не могу, и што је

ово и подобно заведеније најсходнији пут сeme просвештења по народу сејати, дух књижевности пробудити, и историјску важност придобити.

«По овој великој потреби и неопходности и у нашем је отечеству још пре неколико година, које пожертвовањем правитељства, које пак богатим прилозима јединствених љубитеља народног просвештења, неоценимо заведеније „Књижнице“ почето, и у попечитељству просвештенија, као правој клици, и лучи народне просвете, основано. Но шта је било с овим преполезним заведенијем, и како је успело? Чиновници, којима је у дужност спадало да се о добром поретку и успеху овог заведенија старају, нису марили што су се књиге, као неки беглук, разносиле, и што ће им се изображені људи у смотрењу не-поретка и малоуважења овог преполезног заведенија дивити и чудити; него су, по својој вољи, како је који стигао и хтео разносили, и својим пријатељима и познатима на реверсе или без ових, издавали, па не одговарајући за књижницу, нису исте — реверсе — чували, него све погубили и сатарили.

«Овај човечности и општем благу са свим противан поступак са општим благом сведочи и само стање исте књижнице, будући да ни пола знатнијих и из више части состојећих се дела цела нису. Шта је пак иначе разнето, онда би се само савршено уверити могли, кад би икаквог каталога, од буди којим начином прибављених књига имали; јер сам од више поштених људи и љубитеља народног просвештенија слушао, да су многе књиге у речи стојећој књижници поклонили, од којих се данас у истој мало која налази. Даље сведочи и то, што се код многих чиновника књиге из књижнице попечитељства, без да

игде икаква реверса има, налазе које, ако и човечности не буду притјажавали, да их сами и својевољно надлежној књижници поврате, пропасти морају.

«Оваки непоредак, кад сам сретан био учасником званичне дужности високославнога попечитељства просвештенија бити, видећи, нађем се побуђеним исту књижницу, по могућству мом, у поредак довести.

«Но осим других незгода, као: да никада никаква каталога нема, да су свих језика књиге измешане, части разстављене, и т. д., највеће ми је препоне то учинило, што све књиге, које књижници принадлеже, при руци нисам имао, а неке (всује труд мој!) и данас немам, нити управо знам које су?

«При оваким препонама наравна је ствар, да исту књижницу у пожелајем поредак довести нисам могао, но колико сам год у стању био учинити, учинио сам, о чему се и усуђујем високославном попечитељству просвештенија ово препокорно известије поднети:

Означење дела колико има:

1. Српских има	202 дела
2. Руских и других Словенских	238 "
3. Немачких	638 "
4. Римских и Енглеских	343 "

Свега 1421 дело

Ово «препокорно известије» не свршава се овде; оно, даље, набраја недостатке и овој овомикој «Књижници.» Тако, на прилику, каже да и од ових дела нека нису цела, а од неких има по два примерка. Најпосле се казује како је књиге уредио писац «из-

вестија,” и предлаже се како би ваљало у напредак да се ради с том књижницом.

Тај део „известија“ ми остављамо: оно што је у њему предлагано, доцније није примано; а кад је дошло време да се Библиотека уреди, она је уређена са свим другојаче. Тек за обавештење о постању Народне Библиотеке довољно је ово што смо досад сазнали из тога „известија.“

III

Стално Библиотекарство

Број књига, које куповином а које дарима, растао је из године у годину све осетније; све су се књиге смештале на полице и у ормане који су стајали у оној соби где је радио министар с начелником, и која се обично звала „заседање.“

На тај начин, књига је било доста, али користи од њих мало; јер не бејаше Библиотекара, који би целу ту збирку уредио, и на службу је читатељима ставио.

Године 1853, јануара 12, министарство просвете предложи државном савету: да се књиге, стари рукописи, старе монете, или и друге за науку важне реткости, које се налазе по разним канцеларијама, све уступе министарству просвете, при коме да се отвори звање библиотекарско (с 300 тамира плате на годину), па том Библиотекару да се „пододговорно“ повери управа Библиотеком и Музејем.¹

Предлог је тај уважен; и, 16 фебруара 1853, издаје закон који отвори библиотекарско звање при министарству просвете (са 300 тамира, или 1515·60 динара плате на годину).

¹ Књиге које су ком министарству биле потребне за стручне послове, остале су и даље при том министарству, само је списак од њих послан Библиотекару.

Међу тим, неколико месеца пре тога, у Београд дошао је неки Филип Николић, из Брестовца у Бачкој. Младић овај, свршивши гимназију у Маџарској, отишао је био у Русију на кијевски универзитет. Вративши се из Русије, није остао у својој отаџбини, него пређе у Србију, и пријави се покојном Алексију Вукомановићу, који га прими, и препоручи Платону Симоновићу, који је онда био главни инспектор школа у Србији.

Помоћу овога Симоновића, Николић постане професор у ондашњој трговачкој школи, овде у Београду.

Филип Николић, поред своје веома симпатичне спољашности, и темељнога школовања, знао је језике: немачки, латински, француски, енглески, руски, и по мало јелински.

Као такав, он заиште звање библиотекара, и добије га 16. декембра 1853, под уговором, по што је био туђ држављанин.

То је био први Библиотекар наше Народне Библиотеке.

Млад, здрав, вредан, Николић је унео у своју нову дужност много добре воље, ма да практичкога знања за посао те врсте није имао колико би требало.

За непуне три године своје службе у Библиотеци, Николић је урадио много, а 20. јануара 1856 дао је оставку и отишао да путује....

Други, по времену, после Николића, Библиотекар био је незаборављени Ђура Даничић, слава књиге српске. Он је постављен 16. маја 1856.

У тој служби, Даничић је остао до 26. новембра 1859, кад је отишао у велику школу, за професора.

Радом својим унутра у Библиотеци, и својим представкама ондашњим министрима, Даничић је јасно показао ово двоје:

1. Рашта је ова Библиотека, и
2. Како треба њу уредити.

Не ће бити без интереса извадити бар што год из представака које је Даничић, овда онда, подносио министарству просвете за добро заводу којим је управљао.

Тако, на скоро по уласку у дужност, на име 19. јуна 1857, Даничић је, представио ову потребу:

1. да се на везивање књига које је Библиотека онда имала невезане, може употребити сума новаца потребна за то;

2. Да се ни једна књига, која се унапредак набави, не сме ставити у орман на своје место, докле се не веже у круте корице.

После тога, налазимо Даничићеву представку: да се утврде правила за Библиотеку.

У пројекту тих правила, Даничић је на прво место ставио овај члан:

„Народној Библиотеци при попечитељству просвештенија треба набавити:

- а. Сваку Српску књигу;
- б. Сваку књигу која се тиче српскога народа, била она на ком језику.

в. Из сваког раздела књижевности најврсније књиге, биле оне на ком језику.

Даничићевих представака има више, као, на примерку, о давању књига у наруч, и о кауцији за књиге коју су неки предлагали, а Даничић јој је одсудно противан; али ћу ја преко њих прећи, да изложим целу ону која говори о имену Библиотеке, и која ми се види да је карактерна и за онога који је пише, и за онога коме је пише.

I

Име Библиотеке

„Усуђујем се, пише Даничић, 14 априла 1858, покорно молити, да би в. попечитељство изволело наредити: како ће се звати Библиотека којој сам Библиотекар.

„Такова наредба мислим да је потребна једно за то што свака ствар треба да има своје име, а до сада нема акта у коме би било наређено како ће се звати ова библиотека, а друго за то што ми, у дужностима библиотеке ради, често треба име њезино, и најпосле за то што се библиотека до сад различно звала, а отуда могу настати различне незгоде за саму библиотеку и неприлике за публику, као што је и била једна такова да је свечаном акту (не правитељственом) одречен био потпис између осталих узрока и за то што је у њему било употребљено једно од оних имена којима се онда библиотека звала.“

„Ако високославно попечитељство нађе за добро учинити оваку наредбу, онда ће јамачно бити радо знати како се библиотека звала до сад. По томе за дужност држим напоменути да су досад била у обичају ова четири имена:

„1. Библиотека при попечитељству просвештенија.“ Ово се име налази у акту високосл.

попечитељства просвештенија од 8 јануара ове године, № 2.

«2. Библиотека попечитељства просвештенија.» Ово се име налази у истом акту у ком и оно прво.

«3. Правителствена библиотека.» Ово се име налази у акту високославнога савета од 27 маја 1854, № 433;

«4. Народна Библиотека при попечитељству просвештенија.» Овим је именом библиотека зvana у «Званичним Новинама,» год. 1856 и 1857, и то са знањем господина који је, у почетку тога времена, био попечитељ правосудија и просвештенија, и с усменим одобрењем секретара попечитељства просвештенија, који је тада био шеф канцеларије.

«Дужан будући предлагати што је за библиотеку потребно и корисно, усуђујем се покорно јавити које од поменута четири имена држим за најзгодније. Име је свакој ствари најзгодније оно из којега се може разумети шта је она. По том је у сва четири поменута имена добро што се налази реч Библиотека. Али није свакда довољно име, из којега се може само знати шта је она ствар која га носи, јер може бити више ствари, које су, у главном, једно, а само их је бројем више. Такова ствар треба у имену своме да има најглавнији знак којим се разликује од осталих ствари својега рода. Шта је главни знак којим се наша библиотека највише разликује од других библиотека, то мислим да је изречено у наредби високославног попечитељства од 8 јануара ове године ПМ 2, где на првом месту стоји: да у библиотеци овој треба, пре свега другога, да буде

свака српска књига, и свака књига која говори о Србима било на ком језику: ова наредба мислим да показује да је главни знак нашој библиотеци српска народност. Али има и других знака којима се библиотеке у имену свом разликују једна од друге. То су имена оних чије су библиотеке. Име само с таковим знаком показује да је библиотека која га носи, или универсална, у коју се скупљају одабране књиге из универсалне литературе, и из сваког раздела њезина подједнако, или да је само за потребу оног чија је, да се у њу скупљају оне књиге које њему требају. Таки знак у првом смислу мислим да се не може употребити за име нашој библиотеци, једно за то што мала држава Српска не може давати библиотеци трошка који би јој требао на универсалну литературу и по томе да буде оно што би јој име значило, а друго за то што би наша библиотека, узевши име по реченом знаку, и према овоме набављајући књиге, остала без књига које су јој најпрече, које је високославно попечитељство у поменутој наредби изрекло да су јој најпрече, — онда би једина јавна библиотека у српском народу била без књига српских и оних које се тичу српскога народа, јер доиста између такових књига врло мало има које иду у универсалну литературу.

«Кад се, dakле, у овом смислу не може библиотека наша прозвати по имену онога чија је, по себи се разуме да се ни једно од горња четири имена у истом смислу не може употребити. Али може бити да ће се које моћи употребити у другом смислу, у коме би библиотека, прозвана по имену оног чија је, показивала да су у њој књиге које су њему за

потребу, у коме би dakле смислу име показивало и каква је библиотека.

«Што се тиче имена «Библиотека при попечитељству просвештенија,» оно показује само у ком је подручју библиотека, а не показује ни чија је, ни каква је, и по томе мислим да је то име од свију других најнеудесније.

«Имена «Библиотека попечитељства просвештенија,» и «Правитељствена библиотека,» чим се преведу на који год језик, одмах мислим да ће се доказати да не приличе нашој Библиотеци. Јер Bibliothèque du ministère de l'Instruction publique — Bibliothek des Unterrichts ministeriums, или Bibliothèque du Gouvernement — Regierungsbibliothek — не може бити ништа друго него библиотека од књига које требају попечитељству или правитељству у њиховим пословима. А наша Библиотека није такова, јер прво њојзи је први основ положен управо од оних књига које је правительство у свим својим разделима имало, а нису му од потребе; а друго у наредби висок. попечитељства, од 8 јануара ове године, № 2, о набављању књига није казано да се набављају књиге које требају правитељству или попечитељству, него је још наређено управо да се пре свега прикупљају оне које не требају ни правительству ни попечитељству за њихове послове. Осим тога свако би од поменута два имена било библиотеци од велике штете, јер свакој, и најбогатијој библиотеци пристају поклони, а нашој библиотеци особито поклони требају, а требају јој, осем осталога, и за то што многих књига, које су јој најпречј, нема на продају, него што је која књига драгоценостија то ће се

35237

пре наћи у руку само таквих људи који би је волели поклонити из љубави к нарodu своме, него је прати; кад би се дакле наша библиотека звала „правитељствена,” или „попечитељства просветенија,” она се не би могла надати поклонима који би јој били најдрагоценји, јер никоме не би ни на ум долазило, да јој требају друге књиге осем оних које требају правитељству или попечитељству, у њиховим пословима.

«Што се тиче имена Народна Библиотека, оно, истина, може значити да библиотека припада народу, али одатле мислим да се не може ништа зло извести, јер

«1. Што је народно, оно није свакога човека из народа, него је свију заједно, а што је тако, за оно се у држави зна ко њим рукује, зна се да њим рукује врховна власт, преко својих органа;

«2. Речима „Народна Библиотека“ могу се, у потпуној титули, додавати — као што се и чини — речи: „при попечитељству просветенија“ које, показујући у ком је библиотека подручју, чувале би име њезино од сваког рђавог толковања;

«3. У Србији има и музеум, који се зове народни, и то само народни, а он је у себи са свим онаква је у себи библиотека, и он према високославном попечитељству стоји исто онако као и библиотека. Али се из имена Народна Библиотека не само не може изводити ништа зло, него би још то име најбоље показивало каква је библиотека, оно би показивало да се у њу збирају особито књиге које се тичу српског народа, као што и јест, и тако би се име најбоље подударало са стварју која га носи. А сврх свега тога, библиотека би се с тим именом

могла највише надати поклонима који су јој, као што је поменуто, врло потребни.

„По свему овоме, усуђујем се изрећи да мислим да би између четири досадашња имена библиотеци нашој најприличније било име укратко: Народна Библиотека, а потпуно: Народна Библиотека при попеч. просвештенија.“

„Могла би се ова библиотека назвати и земаљска или државна. Што се тиче првога имена, кад би се њиме хтело казати чија је библиотека, оно би у немачком језику било боље него народна, али је у српском језику боље народна, јер у Срба земља није онолико колико у Немаца у обичају у фигурном значењу, у ком се земља узима место народа који у њој живи; осим тога, библиотеци више приличи име народна него земаљска и за то што се у њу особито збирају књиге које се тичу свега народа српског, а не само земље Србије.

„Што се тиче другога имена: Државна библиотека, које је и г. Ткалац употребио за нашу библиотеку у својој књизи: *Staatsrecht des Fürstenthums Serbien*, за то име мислим да би врло добро било, само ако се не би коме учинило поносито.

„Које год име високослав. попечитељство избере Библиотеци, она ће бити благодарна, јер ће јој се један недостатак допунити, и сметња велика уклонити.

„У Београду, 14 Априла, 1858, Ђ. Даничић, с. р.
На оваку представку одговорено је, тек последњих дана месеца октобра 1858, из попечитељства просвештенија врло кратко, да се зове:

„Библиотека попечитељства просвештенија!...“

Али, с променом људи у управи, мењали су се и погледи на ствари; и тако ово заповеђено име није остало дуго на библиотеци. Како су њу, ван службене преписке, готово сви звали Народна Библиотека, тако је то име најпре трпела, а после усвојила и сама власт, и, најпосле, унела га у саме законе који говоре о том заводу.

V

Дизање Библиотеке

После Даничића, дошао је за библиотекара г. Миливоје Прајзовић 26 новембра 1859, а после овога, г. Коста Црногорац, 10 фебруара 1860. Оба ова господина остала су врло кратко време у библиотеци, па је први, 3 фебруара 1860, отишао у струку судску, а други, 4 маја 1861, у гимназију — за професора.

Године 1861, г. Д-р Јанко Шафарик, професор велике школе, који је дотле већ имао леп глас у српској нумизматици, изјави да би се радо примио дужности библиотекарске, кад би му се дала она права која је, по закону, већ имао као професор велике школе.

Министарство просвете, с једне стране, желећи користити се понудом тако добра кандидата за Библиотеку и Музеј, а с друге самом Шафарику, који је тада боловао од неке бољке у грлу, дати службу у којој не би морао много беседити: изради у законодавне власти највишу одлуку (5 јуна 1861, в. № 1204) да се један професор велике школе, вешт библиотекарском послу, постави за библиотекара, с платом и правима која је имао док је био професор вел. школе!...

Овај професор био је главом Д-р Јанко Шафарик који, 10 јуна 1861, ћодиста и би постављен за библиотекара и чувара Музеја.

У тој служби, Шафарик оста до 8 септембра 1869 године, а тада би постављен за члана Државног Савета.

За то време, наша је Библиотека добила потпуно унутрашње уређење, а Музеј, који је дотле био само велики број старина, постао је прави Музеј тек Шафариковим уређењем.

Продужујући основни каталог, који је био почeo још први библиотекар, Ф. Николић, Шафарик је увео још и каталог лиснати, на оделитим листовима, сложен по азбуци, и каталог стручни, по гранама наука.

То је био огроман посао, за који није била дољна снага једнога човека, ма како он био вредан. За то је, у буџету за 1864, отворено и место помоћника библиотекару, са 300 талира плате на годину.

Први помоћник био је Д-р Михаило Розен, који је на то место дошао фебруара месеца 1865, и остао је на њему до 4 декембра 1869, када је дао оставку и отишао из Србије.

После Розена, за помоћника је дошао вредни ураду и вешти у послу г. Јосиф Мајзнер, који и данас ту службу врши.

Кад је Д-р Ј. Шафарик постављен за члана земаљском савету, онда је, 27 новембра 1869, за библиотекара дошао г. Стојан Новаковић, који је у тој служби остао до 2 априла 1873, када је постао министар просвете и црквених послова у кабинету г. Јов. Ристића, после смрти М. Блазнавца.

Плата библиотекарова, и периодске му повишице, већ су дотле биле изједначене с платама и повишицама професора велике школе, а године 1870, окто-

бра 19, изађе закон, који одреди да се библиотекару, за периодске повишице, рачунају године службе од дана у који је за библиотекара постављен (Зборник XXIII, 96).

Тај је закон, 12. декембра 1873, замењен другим који гласи:

1. «Звање библиотекара и чувара народног музеја, као што и јесте, по буџету, скопчано с платом оном коју имају професори велике школе, има и периодско повишење плате онако како је то законом за периодске повишице професора велике школе наређено.

2. «Звање помоћника народне библиотеке изједначује се платом и периодским повишењима с платом и повишицама професора гимназије» (Збор. XXVI, 12).

После Новаковића, за библиотекара је дошао, 6. фебруара 1875, г. Јован Бошковић, који је у тој служби остао до 10. октобра 1880, кога је дана био премештен за професора велике школе, а за библиотекара је постављен, истога дана, г. архимандрит Нићифор Дучић.

Године 1881, марта 19, изишао је закон о народној Библиотеци и Музеју.

Тим је законом Библиотека одељена од Музеја, и она је, и даље, остала под непосредном управом библиотекаром, а Музеј је добио нарочитога «чувара.» —

Тај закон је, даље, установио нарочити одбор «ради помоћи библиотекару и чувару музеја, и ради свестранијег вршења послова» (чл. 3).

Буџет пак остао је и даље један за оба завода, и библиотекар је сам био одговорни рачунополагач.

Године 1886, маја 15, г. архимандрит Дучић разрешен је административним путем од дужности, и управа библиотеке за време је била поверена чувару музеја, проф. велике школе, г. Михаилу Валтровићу.

Године 1886, новембра 1, изађе закон о Српској Краљевској Академији наука.

По члану 7 тога закона,¹ Народна Библиотека припаде се тој Академији, као што је напред по-менуто.

А тога истога дана (1 новембра 1886) буџетом се укиде звање помоћника министра унутрашњих по-слова, и дотадашњи помоћник дође за библиотекара Народне Библиотеке. То је урађено по члану 33 Закона о чиновницима грађанскога реда² Зборник XIV, стр. 45).

• • •

¹ Зборник 42, стр. 201—241

² Тад 33 члан гласи овако: „На расположењу правительства стојећи чиновник дужан је, под условима губитка службе, примити ново ма и мање звање које му буде дано, само такво не сме бити ниже од једнога ранга од онога званија, у ком је пређе био; и у таком случају повраћа се у своју пређашњу плату, ако би плата новога звања мања била, и мора му се дати прво отворено место равно оном, које је пређе отправљао.“

VI

Народни Музеј

Покојни Јован Гавриловић, бележећи што је кад у свом животу урадио, на једном месту вели да је, по доласку свом у Крагујевац 1831, чуо од Алексе Симића како је Кнез Милош многе старе новце, који су нађени, које где, у Србији, и прибрани у државну касу, послao у Беч, и продао по металној њиховој вредности. Чувши за то, Гавриловић је, вели, почeo настајавати да се стари новци чувају као документи за историју и за друге студије.

Тога ради, испитао је старе новце који су нађени у Београду у земљи кад су копани темељи за кућу Николе Ђермана, 1840.

Даље, испитао је новце које је Друштво Српске Словесности откупило из збирке владике Лукијана Мушицкога.

То су, по речима Гавриловићевим, били почеци интересовања за нумизматику и старине у нас.

Године 1844, министарство просвете, по настајавању начелника својега, Јована С. Поповића, разасла (10 маја, ПМ 688), свим окружним начелствима заповести: да старе новце, и друге старине, не само чувају од затирања, него да их, кад се где нађу, шаљу њему у Београд.

Од тога доба, збирка старих новаца, и других стварија, расла је редовно из године у годину, докле, најпосле, није изашао овај данашњи, истина мали, али ипак веома интересни Музей.

Као што се је могло видети из говора о Библиотеци, Музеј је овај био под управом библиотекаром до године 1883, а тада, на име 29 марта, изиђе закон који подвоји та два завода, и, остављајући Библиотеку и даље под управом библиотекара, Музеју даде за чувара и управника професора археологије на великој школи, вреднога и наученога г. Михаила Валтровића!

Од почетка рачунске године 1887, и буџети су им раздељени, те сада Библиотека има буџет за се, а Музеј опет за се....

VII

Данашње стање Библиотеке

Треба да кажем како данас стоји Народна Библиотека; али, пре тога, нека ми је допуштено, ради поређења, ставити овде њезино стање пре 16 година, на име оно у ком се је налазила на крају 1871.

Целокупну имовину, која се чува у Народној Библиотеци, чине:

1. Штампане књиге, на разним језицима;
2. Старе словено-српске рукописне књиге;
3. Збирка штампарских првина црквено-словенских;
4. Збирка географских карата, планова, цртежа, слицица, бакрореза, дрвореза, челикореза, каменореза, хромотипија, и фотографија.

То је, чиме Народна Библиотека врши своју услугу на путу просвећивања и обавештавања.

А ево колико је чега било у Народној Библиотеци 1871, колико ли га је на крају године 1887. И тако је било:

I На крају године 1871 дела	10.600,	
а свезака		22.459
На крају године 1887 дела	25.073,	
а свезака		55.488
Осем тога, има и дупликата . . .		4.512
		Свега 60.000

II Старих словено-српских и осталих рукописних књига било је:

На крају 1871 књига	185
“ “ 1887 “	410

III Српских штампарских првина било је:

На крају 1871 свега	41 комад
“ “ 1887 “	66 “

IV Карата, планова, цртежа, разних слика, и фотографија, било је:

На крају 1871	400 бројева
“ “ 1887	904 ”

Овде ми је пријатна дужност изјавити велику захвалност Њезину Величанству Краљици Српској Наталији, која је миловала ову збирку увећати великим бројем фотографија које представљају разно народно одело у разним окрузима Краљевине Србије.

VIII

Услуге које чини Библиотека

Библиотеком се ове последње, 1887, године служило 593 читаоца.

Ти читаоци су:

1-о Ђаци (из велике школе, из виших разреда гимназије, реалке, учитељске школе, богословије, трговачке, и више женске школе) њих	325
2-о Наставници (професори, супленти, предавачи, учитељи) њих	76
3-е Свештеници (професори, супленти, предавачи, учитељи) њих	6
4-о Официри (и други војни људи)	22
5-о Чиновници (разних министарстава и канцеларија)	62
6-о Лекари, апотекари, адвокати, пенсионари	55
7-о Грађани и грађанке	36
8-о Странци	21
	Свега
	593

Књиге које су та лица читала, по својој садржини, могу се поделити овако:

1. Научнога садржаја било је	4560
2. Забавног " " "	2840
3. Часописа (разне садржине)	425
	Свега
	7825

По језицима, те су књиге биле:

1. На језику српском или хрватском . .	3607
2. На другим словенским, и туђим језицима	4218
Свега	7825

У Библиотеку долазе да читају сваки дан, зими, по 16—18 лица, а лети, по 10—12.

Бивало је и научници са стране који су, бавећи се у Београду, долазили у Народну Библиотеку, те проучавали рукописе и друге ретке књиге.

Читаоцима су на располагање:

- 1-о Један каталог за књижевност српску или хрватску;
- 2-о Један каталог (у две књиге) за књижевност страну.

Осем тога, има велика збирка писаних каталога по струкама. Збирка ова смештена је у самој библиотечкој читаоници. Цела та збирка има 19 главних делова, који имају 161 свезак ситнијих делића. То је све урађено ради лакшега и бржега налажења књига које се желе.

У течају минуле године 1887, било је 2749 реверса, на које су књиге из Библиотеке узимане, и ношене кући на читање.

Не ће бити без интереса разгледати кога је месеца колико књига узимано на читање. Тако је

Месеца јануара	1887	узето	свега	285	књига
«	фебруара	«	«	270	«
«	марта	«	«	245	«
«	априла	«	«	156	«
«	маја	«	«	260	«
«	јуна	«	«	111	«
«	јула	«	«	25	«

Месеца	августа	1887	узето	свега	30	књига
«	септембра	«	«	«	190	«
«	октобра	«	«	«	465	«
«	новембра	«	«	«	385	«
«	декембра	«	«	«	401	«

IX

Буџет Народнe Библиотекe

До краја рачунске године 1886, буџет Народне Библиотеке и Музеја, као што је већ поменуто, био је један. Од почетка пак године 1887, министар просвете поделио је суму која се, сваке године, даје на та два завода, те тако, данас, Библиотека има буџет за себе, а Музеј за себе.

Овако одељен, буџет за Библиотеку има ове кредите:

1. На плату Библиотекара	7072·80
2. На плату Помоћника	3915·30
3. На набавку и повез књига . . . ,	12000 —
4. На канцелариске трошкове	1500 —
5. На два служитеља ¹	2000 —
Свега	24488·10

Као што се види, цело особље које у Библиотеци ради, чине два човека: Библиотекар и његов Помоћник, који су обојица људи у годинама, и који, и иначе, сваки час могу бити спречени те своје дужности не могу вршити; а нема никакве снаге која би, вежбајући се у тој служби, прирастала и из раније спремала се да може, у своје време, примити послове тога завода, и вршити их како треба.

¹ Управо је три служитеља, и на њих је 3000 динара плаће, али један служитељ припада Музеју.

Видећи ту празнину, управа Библиотеке, под 27. октобра 1887, № 53, обратила је се г. министру просвете и црквених послова, молећи га да у буџет за 1888 стави суму, бар од 1000 динара, на једнога приправника, који би се узео у Библиотеку, и, још из раније, почeo познавати се с овим заводом и пословима у њему.

Г. министар, уважавајући представљене му разлоге, под 11 новембра пр. г. ПМ 13.850, одговорио је да ће се постарати «да створи буџетску могућност» те да се, у току године 1888, већ могне узети један приправник у послове библиотечке.

X

Смештај Библиотеке

Народна Библиотека у почетку, док је још била томила књига у попечитељству просвештенија, смештала се је где и то попечитељство: године 1844 била је у оној кући испод касационог суда, где је данас учитељска школа; оданде је премештена у ону кућу испод војне академије која се је некад звала „тобџијска касарна.“ У тој кући добила је првога Библиотекара.

Из те куће, пренесена је у министарску улицу, до цркве Св. Наталије, у кућу коју данас држи виша женска школа.

Најпосле пренесена је на велику пијацу, у кућу коју је својој отаџбини поклонио племенити родољуб Миша Анастасијевић.

У овој кући, Народна Библиотека заузима само четири омање собе, од којих је само једна могла бити уступљена за читање гостима, који свакога раднога дана долазе у Библиотеку. А књиге су стискане по ходницима и испод степеница, где се год нашло и најмање празнога места. Сабијен у оваку тескобу, завод овај нити може напредовати, нити има где примати толике одличне похођаче који би се његовим књигама служили. Тога ради, многе се књиге морају

давати и ван Библиотеке, а из тога давања излазе често немиле последице, па некад и праве штете.

Готово сви слушаоци наука који за знањем жуде; сви наставници који прате развитак наука; сви странци који желе видети духовно лице наше отаџбине, редовни су гости Народне Библиотеке. И кад она, с толике тескобе својих сувота, не може да подвори и духовном гозбом почасти своје госте, онда она, по невољи, није оно што треба да је!

Поред тога, Народна Библиотека већ данас има велики број старих српских рукописа од неоцењене важности и за језик, и за историју, и за просвету нашега народа у старо доба. Међу тим рукописима доста их је који су јединцати у својој врсти; и, кад би, не дај Боже, нестало њих, ничим се никад не би могли заменити ни накнадити. А те тако важне стварине сабијене су у слабачке ормане, у једној соби, где се несрећа сваки час може догодити.

Прека је, dakле, потреба, Господине Председниче, да Народна Библиотека добије нарочиту зграду с довољним сувотама у којима би се могла удобно и безбедно сместити сва њена имовина; и у којима би се могле отворити довољне читаонице за све госте библиотечке, те да једном престане давање књига ван Библиотеке.

И докле се не би начинила нова зграда за Библиотеку, или бар докле се Библиотеци, у садашњој кући, не би дало довољно места, набављање нових књига мораће се са свим прекинути, пошто се баш немају где смештати.

А од кога да очекујемо зграду за Народну Библиотеку? По својим навикама, па и по законима, ми се за сваку таку потребу окрећемо државној зе-

мањској власти. А може бити среће да се јави који појединац, какав добри син ове земље који ће, видећи колико је то велика потреба, захелети да овековечи име своје, подигнувши дом за Народну Библиотеку у коју се стачу, и где се хране, не само данашња врела науке и просвете, него и толика бесцена тековина из прошлих векова српске историје, из које, после, као живи огањ осветљавају и загревају највише баш оне на којима свет остаје — омлађе наше!

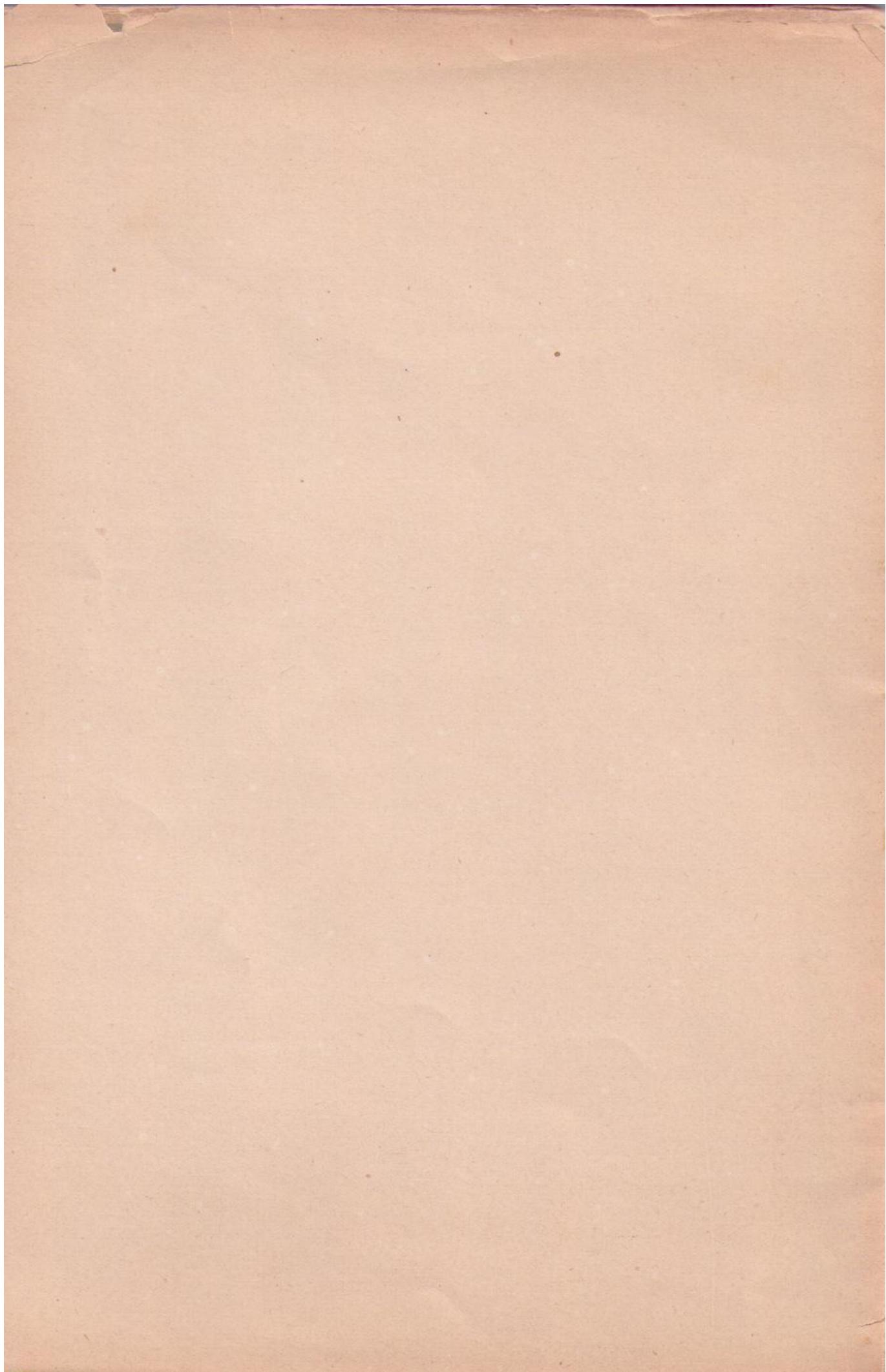
Нико не може погодити који ће бити тај славни син отаџбине, нити кад ће се он јавити; али се може тврдо веровати да народ, којему су синови Сава Текелија, Миша Анастасијевић, Илија Коларац, Никола Чупић, и толики други просветни добротвори, ни овога родољуба не ће дugo чекати!

Дао би Бог, да га мognemo скоро овако свечано поздравити, и по заслуги прославити!

2 фебруара 1888
у Београду

М. Ђ. МИЛИЋЕВИЋ

80/1